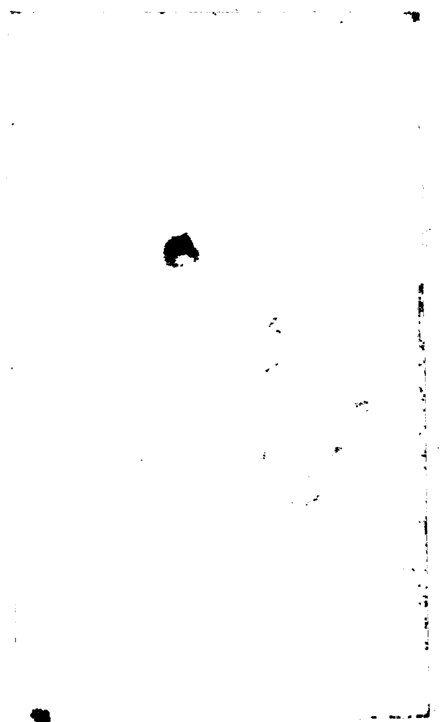

UC-NRLF
$B 120 755

HET DIERLIJK MAGNETISME.

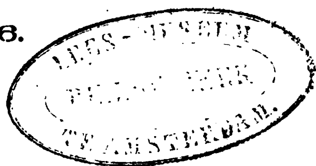
NATUURKUNDIGE VOORDRACHT

DOOR

Dr. J. C. v. DOOREMAAL,

GEHOUDEN

op 15 December 1876.

's GRAVENHAGE,
P. J. KRAFT.
1877.

„Vu de loin, c'est quelque chose,
vu de près, ce n'est rien.„

Les Magnétiseurs jugés par eux-mêmes, par

G. MABRU.

Dames en Heeren, Zeer Geachte Toehoorders!

De verhandeling, waarvoor ik heden avond uwe welwillende belangstelling inroep, wijkt eenigzints af van de onderwerpen, die hier gewoonlijk behandeld worden. Meestal toch kiest men slechts het een of ander punt uit de gewone a. i. h. z. e. n. m. *lagere* natuurkunde. Men bepaalt er zich toe een onderwerp te behandelen uit de natuurkunde in den engeren zin van het woord, uit de schei-, plant- of dierkunde, uit de ontleedkunde, of, zooals ik het vorige jaar gedaan heb, uit de physiologie, d. i. de natuurkunde van den gezonden mensch.

De verhandeling echter, waarvoor ik heden avond uwe welwillende aandacht vraag, wijkt in zooverre van den regel af, dat zij niet behoort tot de *gewone* of *lagere*, maar tot de bovennatuurkunde of *metaphysica.*

De eerste verplichting, die dus op mij rust, is u eene definitie te geven van hetgeen men tegenwoordig in betrekking tot ons onderwerp onder metaphysica verstaan moet.

De verschillende natuurkundige vakken, die vroeger onder het hoofdstuk metaphysica behandeld werden, zijn langzamerhand uit hoofde van de uitbreiding der verschillende wetenschappen, doch hoofdzakelijk door het verband dat men tusschen de verschillende wetenschappen daargesteld heeft, door steeds langs den weg der inductie van het *bekende* tot het *onbekende* op te klimmen, naar de gewone of lagere natuurkunde verhuisd en tegenwoordig omvat de bovennatuurkunde of metaphysica in betrekking tot het dierlijk magnetisme niets anders dan de natuur-

kunde der personen, die het gewoon natuurkundig onderwijs overgeslagen hebbende, de levensverschijnselen op hunne eigene wijze verklaren, zonder de daartoe noodige natuurkundige kennis te bezitten.

Wanneer men genoodzaakt is dat gedeelte der metaphysische literatuur door te werken, dat op het dierlijk magnetisme betrekking heeft, dan stoot men telkens op zooveel onkunde, dat men het boek wanhopend ter zijde werpt en den schrijver uit den grond zijns harte naar de schoolbanken terug wenscht.

Wij zullen beginnen met daarvan een voorbeeld bij te brengen:

De geesten schijnen zich bij voorkeur met geneeskunde bezig te houden en zoo geeft dan ook de geest Anselmus in het Spiritisch tijdschrift een phantastische zenuwpathologie, waarin wij o. a. onder het opschrift „Flauwten" het volgende lezen:

„Zij worden veroorzaakt door eene sterke aandoening der ziel „die haar onmiddelijken invloed uitoefent op het perispirit en „daardoor op de organen en verrichtingen van het lichaam, „zooals onder anderen op den bloedsomloop en wat daar de ge- „volgen van zijn. Daardoor ontstaat de flauwte die langzaam „begint en vrij lang kan duren." [1]

Wie nu het vorige jaar de verhandeling van dr. Brondgeest gehoord heeft, zal zich nog wel herinneren dat wij toen geleerd hebben dat het hart is een holle spier, bestaande uit twee geheel van elkander afgescheiden helften, nl. de rechter of aderlijke en de linker of slagaderlijke helft. Iedere helft bestaat uit twee gedeelten, nl. een voorkamer of boezem en een kamer.

Evenals de zamentrekking van elke andere spier, zoo staat ook de zamentrekking der hartspier onder het beheer der zenuwen en wel van twee zenuwen, nl. de sympatische zenuw en de zwervende zenuw. Bij prikkeling van de sympatische zenuw wordt de beweging van het hart versneld, bij prikkeling van

---

1 Spiritisch Tijdschrift, 3de afl, pag. 92.

de zwervende zenuw, die stremmende zenuw (hemmungsnerv zeggen de Duitschers) van de hartsbeweging is vertraagd of geheel opgeheven. Wanneer nu ten gevolge van een hevige, hetzij physische, hetzij psychische inwerking, de wortel van de zwervende zenuw geprikkeld wordt, dan wordt daardoor de hartsbeweging verlangzaamd of geheel opgeheven, zoodat het hart voor een oogenblik stil staat.

Ten gevolge der verminderde werking of het geheel stil staan van het hart, stroomt er geen voldoende hoeveelheid slagaderlijk bloed meer naar de hersenen, de hersenfuncties worden daardoor opgeheven en zoo treedt de flauwte in.

Wanneer wij nu de eerste definitie met de tweede vergelijken, dan moet het volslagen gemis van anatomische en physiologische kennis in de eerste definitie ons zeer zeker wel treffen.

Ik had uit den grooten rijkdom even goed een ander voorbeeld kunnen kiezen om mijne stelling te bewijzen, doch heb mij bij voorkeur tot dit bepaald: 1°. dewijl het de meeste uwer niet vreemd is, 2°. omdat ik daaraan nog eene opmerking wenschte vast te knoopen.

De bewegingen van het hart komen, alleen wanneer zij zeer snel of onregelmatig geschieden, tot het bewustzijn, in gewone omstandigheden en vooral in den slaap ontwaren wij daarvan niets. Wij hebben hier dus eene beweging in het lichaam die niet tot het bewustzijn komt. Wanneer wij later dus nog andere vormen van beweging leeren kennen die evenmin tot het bewustzijn komen, hebben wij dus reeds een punt waarmede wij deze onbewuste bewegingen vergelijken kunnen.

Dat het niet gemakkelijk is, in een wetenschap waar men telkens op zooveel onkunde stuit den weg te vinden, zal wel iedereen begrijpen.

De historische ontwikkeling van het dierlijk magnetisme na te gaan, is dus niet zoo heel eenvoudig.

Ik geloof evenwel niet ver van de waarheid verwijderd te zijn,

wanneer ik deze bovennatuurkundige wetenschap in drie deelen verdeel en wel:

In het Spiritualisme,
het Spiritisme en
het Dierlijk magnetisme,

in den engeren zin van het woord of zoo als het later in de wetenschap genoemd is: het hypnotisme.

Wij zullen dus met het Spiritualisme aanvangen.

De klopgeesterij, die men hier in Holland beoefent en waarvan ieder wel eens wat gehoord of gezien heeft, noemt men het Spiritualisme in tegenstelling van het Spiritisme, dat zijn zetel hoofdzakelijk in Frankrijk heeft.

En is nu dit Spiritualisme iets nieuws? In geenen deele. Het Spiritualisme is niets anders dan het vervolg en zooals wij hopen, het slot der oude tooverkunst.

Alléén de namen zijn gewijzigd, de kunstjes zijn volmaakt dezelfden gebleven. Wat vroeger den naam droeg van toovenaar, heet tegenwoordig een medium. De kunsten die men vroeger slechts vertoonde met klokslag van middernacht, vertoont men nu wanneer het slechts donker is.

De betooverde kring die men vroeger op den grond trok en waarin de bezweringen plaats grepen, wordt thans gevormd door de toeschouwers, die verplicht zijn elkander vast te houden.

Nadat men eenige geluids- en lichtverschijnselen te voorschijn geroepen heeft, gaat men over tot het oproepen van geesten even als men dit vroeger deed en zooals men het in de Freischutz zien kan.

Van zekere zijde is tegen dit oproepen van geesten geprotesteerd en men heeft het beantwoord dat men alleen goede geesten opriep. De natuurkundige wetenschap is dit volmaakt onverschillig, goede geesten en kwade geesten zijn uit een zuiver natuurkundig oogpunt volkomen hetzelfde.

Voor den natuurkundige zijn geesten niets anders dan de *negatie der wet van het behoud van arbeid.*

De voorwaarden, die men voor het gelukken eener spiritualistische seance stelt, zijn zoodanig dat daardoor aan de vertooning alle wetenschappelijke waarde wordt ontnomen.

In de eerste plaats geschiedt alles in het donker. Hoe zonderling dit op zich zelve reeds moge zijn, de verklaring daarvan is nog veel zonderlinger.

Wij lezen daaromtrent toch het volgende:

„De duisternis, die bij het voortbrengen van zekere mani-
„festatiën met bepaalde soorten van mediums heerschen moet,
„kan zeer goed verdedigd worden...."

„De scheikunde b. v. zal u talrijke interessante voorbeelden
„van de werking van het licht ook op ONWEEGBARE gassen
„kunnen bijbrengen [1]."

Dat de ONWEEGBARE gassen alleen in de verbeelding van den schrijver bestaan, weet iedereen; niet alleen dat de gassen even goed gewogen kunnen worden als vloeistoffen en vaste ligchamen, maar het specifiek gewicht der gassen is immers met de uiterste nauwkeurigheid bepaald.

Door eene eenvoudige proef kunnen wij ten overvloede de weegbaarheid der gassen aanschouwelijk maken.

Wanneer we uit het toestel dat we hier hebben, koolzuur ontwikkelen, dan kunnen wij dit CO^2 in dit bekerglas opvangen. Door de groote zwaarte van het CO^2, die $1\frac{1}{2}$ maal meer is dan de zwaarte van den dampkringslucht, kunnen wij dit CO^2 in een ander glas overschenken. Hier hebben wij eene balans die zooals men ziet, in evenwicht is; wanneer wij nu dit CO^2 in het bekerglas overschenken dat zich op de schaal bevindt, dan zal daarvoor het evenwicht verbroken worden, daar, zooals ik

1 Het medium Mr. Ch. E. Williams in Nederland, door A. J. Riko, pag. 91. ('s Hage, P. J. Kraft, 1874.)

reeds gezegd heb, het CO^2 1½ maal zwaarder is dan de dampkringslucht, zooals wij dan ook zien.

Gemakkelijk kunnen wij het bewijs leveren dat wij in dit glas CO^2 hebben, door er een brandende kaars in te houden, die terstond uitgebluscht wordt.

De reden waarom alles in het donker geschiedt, is dus niet gelegen in de onweegbare gassen en zal waarschijnlijk wel ergens anders te vinden zijn, daar het eenige medium, dat tot nog toe beproefd heeft seances in het daglicht te geven, nl. de zich noemende „Dr." Slade, door prof. Raij Lancester en Dr. Donkin als een gewone goochelaar aan de kaak gesteld is.

Gewoonlijk vangt men de seance aan met het zingen van een gemeenschappelijk lied of het bespelen van het een of ander instrument. Hierdoor wordt het verschijnen der geesten zeer bevorderd [1].

Francisque Sarcey, die in het nummer van 15 April 1875 in de XIX. siècle onder den titel van Déconvenu d'un spirite, de wijze beschrijft waarop men ten huize van Dr. Huguet te Parijs het medium Firman, die ook te Amsterdam voorstellingen heeft gegeven, ontmaskerde, levert ons hieromtrent de volgende beschouwing, die zoo echt fransch is dat ze door de vertaling te veel zou verliezen en die we dus daarom onvertaald zullen weergeven.

„Vraiment, je sens le besoin de faire ici une pause. Si ce récit n'était pas authentique, si je n'avais pas sous les yeux le procès-verbal de cette scène, signé de tous les témoins, il me serait impossible de croire à cet excès de crédulité idiote chez des hommes nés Français et de moeurs parisiennes.

„On les plonge dans l'obscurité et dans le bruit, et ces naïfs ne font pas réflexion que c'est pour éblouir leurs yeux et étourdir leurs oreilles!

1 l. c. pag. 37 en 38.

„Ils consentent eux-mêmes à produire le tapage qui aidera le charlatan à les tromper! Est-ce que des convictions si robustes et si naïves ne touchent pas à la bêtise? Etonnez vous donc, après celà, qu'il y ait tant de gens qui croient au miracle et qui disent: Je l'ai vu, de mes yeux vu!" [1]

Zooals ik reeds gezegd heb., neemt men plaats rondom een tafel en is men verplicht elkander vast te houden [2], schijnbaar om een z. g. magnetischen keten te vormen (men zal zich nog wel herinneren dat men oorspronkelijk de tafeldans als een electrisch verschijnsel beschouwde en dat men er slechts later de geesten bij gehaald heeft), inderdaad om ook het derde zintuig te neutraliseren.

Zooals men weet worden de levensverschijnselen verdeeld in twee groote groepen nl. in voedingsverrichtingen, die dienen tot in standhouding van het individu, en in betrekkingsverrichtingen, die dienen om het individu in betrekking te stellen met de zaken die ons omringen. De organen, waardoor wij met de buitenwereld in betrekking staan, zijn onze zintuigen. De eerste plaats voorzeker bekleedt daarin het zintuig van het gezicht, de tweede plaats wordt ingenomen door het gehoor, de derde door het gevoel.

De beide overige zintuigen, reuk en smaak, spelen in vergelijking van de drie eerstgenoemden slechts een zeer ondergeschikten rol.

Bij de spiritualistische seances nu geeft men vrijwillig de drie voornaamste zintuigen gevangen en men wil het dan vertoonde voor wetenschap uitgeven.

Dit is toch inderdaad wat al te kras.

Wij die in de wetenschap gewoon zijn niet alleen het ééne zintuig door het andere te controleren, maar bovendien onze zintuigen te wapenen met vergrootglas, kijker, miscroscoop enz. nemen niets voor wetenschap aan, wat niet op degelijke wijze onderzocht kan worden.

1 Etude sur le spiritisme par le docteur Huguet. Paris 1875.

2 Het medium Williams pag. 38.

Een hoogst merkwaardig voorschrift en dat zoo volkomen de waarde der kunstjes aangeeft, is het volgende:

„In den aanvang plaatse men de instrumenten in het bereik „van het medium; wanneer de kracht zich ontwikkelt, verplaatsen „zij zich van zelf [1]." Nu moet men al zeer naïf zijn om te veronderstellen, dat, wanneer een medium aan tafel zit en zijne beide handen worden vast gehouden, dit medium dan niet in staat zoude zijn een tafelbel, die in zijn bereik geplaatst is, te bewegen, dan doet men het immers slechts op deze wijze met den mond.

Zoo bovennatuurlijk als dit schijnt in het donker, zoo weinig gracieus is het bij eene goede verlichting, doch indien soms iemand denken mocht dat ik de uitvinder van deze aardigheid ben, die vergist zich; niet alleen dat zeer veel toeren op deze wijze geschieden, b. v. het waaijen met een waaijer, maar door sommige mediums wordt zelfs op deze wijze geschreven.

Ten overvloede wil ik er nog bijvoegen, dat in het procesverbaal ten huize van Dr. Huguet te Parijs opgemaakt, na de ontmaskering van het medium Firman, deze woorden voorkomen: „Tous les instruments portaient l'empreinte des dents ou des pieds du medium [2]."

Verder moet de vergadering zooveel mogelijk uit geloovigen bestaan, of zoo als men het in de metaphysica uitdrukt, het moeten „harmonious circles" zijn. [3] „De mediums zijn zeer sensitieve personen, wantrouwen ontstemt hun gemoed en paralyseert hun vermogen [4]" en zij hebben al zeer spoedig gezien hoe ver zij met de aanwezigen gaan kunnen.

De sterkte der manifestatien staat dan ook steeds in omgekeerde rede tot de ontwikkeling van het aanwezige publiek. Wanneer

---

1 l. c. pag. 22.
2 Etude sur le spiritisme, pag. 14.
3 l. c. pag. 18.
4 l. c. pag. 23.

ieder in zijne omgeving dit punt wil controleren, dan zal hij steeds ontwaren dat de personen, die de grootste tooverkunsten gezien en bijgewoond hebben, juist die zijn, wier opleiding in de natuurkundige wetenschappen het meest te wenschen overlaat.

De geesten hebben dan ook de gelegenheid om voor goed in Nederland het burgerrecht te verkrijgen, ongebruikt laten voorbijgaan.

Op eene seance in Utrecht ter eere van eenige professoren der natuur- en geneeskundige faculteit gegeven, gebeurde *absoluut niets.*

Wanneer men alleen met geloovigen te doen heeft, die al de wonderen, die men hun vertoont, in hunne naïviteit aanstaren, dan komt het volgende voorschrift minder te pas; heeft men daarentegen met een gemengd gezelschap te doen, waarin ook ongeloovigen voorkomen, dan wordt de volgende regel steeds in acht genomen: door kloppingen worden de geesten geraadpleegd over de plaats van aanzitten.

Dan wordt er gelast dat of de compères of de meest medianimieke personen (dus degenen die het meest geloovig en dus het gemakkelijkst beet te nemen zijn) naast het medium moeten plaats nemen. [1]

Is men nu eenmaal op deze wijze gezeten, dan beginnen de kunsten eerst in volle gloria.

Wanneer men nu aan al deze voorwaarden voldoet, is het niet moeijelijk zelfs onbevooroordeelde personen te bedriegen en zooals Prof. Harting terecht opmerkt, kan een scheikundige even goed door een goochelaar worden beet genomen als een gewoon mensch. [2]

Het geheele spiritualisme is dan ook niets anders dan het allergrofste bedrog. Ten onrechte beweren de spiritualisten kunstjes te vertoonen, die niet door elken goochelaar kunnen worden nagemaakt, want al de kunsten, die tot nog toe door eenig

---

1 l. c. pag. 22. 2 Album der Natuur 1873. Pag. 189.

medium vertoond zijn, kan men bij Maskelijne en Cooke te Londen zien.[1] De geest van John en Kattie King, die door het medium Williams vertoond worden, ziet men daar insgelijks en tot slot van de voorstelling ziet men den heer Maskelijne zwevende in de lucht, even goed als dit van het medium Home verteld wordt.

De kast van de gebroeders Davenport, een oude indische goocheltoer, wordt eveneens door de beide heeren vertoond, zooals ook de beroemde goochelaar Robin te Parijs deze kast dadelijk nagemaakt heeft.

Ontegenzeggelijk maken de lichtverschijnselen op de weinig ontwikkelde toeschouwers het meest indruk. Nu is niets gemakkelijker dan het namaken van deze z. g. spirit ligths, want wij hebben de verklaring van de geesten zelve dat deze spirit ligths door Ph. worden vervaardigd.

De lamp der geesten is niets anders dan een gewone kleine Geislersche buis; de overige lichtverschijnselen worden op deze wijze door Ph. opgelost in zwavelkoolstof voortgebracht.

Zeer naïf is het om te lezen om welke redenen men het licht der Geislersche buizen voor iets bizonders aangezien heeft, 1°. wijl de buis niet warm wordt, 2°. wijl er geen kern van licht in aanwezig is.

Zeer ongunstig steekt tegen het in Nederland en Engeland beoefend wordende spiritualisme het fransche spiritisme af. Het verschil tusschen beide berust op het volgende, dat geheel voor rekening van den geest Anselmus blijft[2], die het ons in het spiritisch tijdschrift meêdeelt:

1 The Egyptian Hall, Piccadilly, London. Daily at 3 and 8 o'clock.

2 Spiritisch tijdschrift, deel 1, pag. 94.

„ Toen het besloten was, het spiritisme onder de menschen „ in te voeren, hebben wij raad gehouden over de methode, „ die wij daarbij zouden volgen. Sommigen waren van oordeel „ om daarbij met beleid of opvoedkundigen tact te werk te „ gaan, en de menschen niet meer meê te deelen dan zij kon„ den dragen.” Als een gevolg van dit beginsel besloten zij, hen onkundig te laten van de leer der wedergeboorte, als welke nog boven hunne bevatting ging, en slechts dienen zou hen van het spiritisme afkeerig te maken. Anderen verzetten zich daartegen, waaruit een groote strijd ontstond. Er vormden zich twee partijen. De eerstgenoemde bleef in de minderheid. De groote meerderheid besloot de menschen in de geheele waarheid in te wijden en hen bijgevolg ook met de leer der wedergeboorte bekend te maken.”

„ Niettemin besloot de partij der minderheid hare zienswijze in praktijk te brengen. Maar wat is het gevolg geweest? Dat al die spiritistische kringen, die door de geesten van deze partij worden geinspireerd, stoutweg de wedergeboorte loochenen, wanneer zij uit andere spiritistische werken ter hunner kennis worden gebracht. En daar deze waarheid onmisbaar is in het spiritisch systeem, komen de leerlingen van die geesten nooit verder.”

„ Zij bepalen zich tot het voortbrengen van stoffelijke manifestatien, die goed zijn om de aandacht te wekken en tot onderzoek aan te sporen, maar waar niets uit te leeren is.”

Ziedaar dus de twee vormen van het bijgeloof onzer dagen geschetst; het spiritualisme voert ons terug tot de gewone tooverij der middeleeuwen; het spiritisme tot de zielsverhuizing der grijze oudheid. Dat het menschdom nu nog niet rijp zoude zijn voor deze stelling, die reeds voor ruim 3000 jaren verkondigd is, is wel wat al te kras.

Zooals ik reeds gezegd heb, heeft het spiritisme hoofdzakelijk zijne aanhangers in Frankrijk, en zooals ik er reeds bijvoegde,

steekt het op een hoogst ongunstige wijze tegen het Nederlandsche spiritualisme af.

Terwijl wij het betreuren, eenige achtenswaardige mannen in ons land door dezen nieuwen ziektevorm besmet te zien, zoo komt het toch bij niemand onzer op deze hoofden van het Nederlandsche spiritualisme van oneerlijkheid tegenover anderen te verdenken; wij hebben hier alleen te doen met zelfbedrog.

Maar geheel anders is dit met het fransche spiritisme. Het proces tegen het medium Firman, den photograaf Buguet en den redacteur der „Revue Spirite", Lemeyrie, werpt een zeer treurig licht op deze geheele zaak [1].

Wij zullen evenwel slechts dat gedeelte uit het proces behandelen, dat op de natuurkunde betrekking heeft.

Reeds sedert geruimen tijd had men in Amerika zoogenaamde spiritistische photographien vervaardigd, toen er in de dagbladen eene aankondiging verscheen, dat het medium Buguet insgelijks spirit photos vervaardigde.

Wie geen portret bezat van een dierbaren afgestorvene, kon er voor 20 fr. bij Buguet een krijgen; het medium riep den geest van den afgestorvene op, en naast of achter den persoon die poseerde, vertoonde zich een onduidelijk, meestal in een sluijer gehuld beeld van een afgestorvene. In 75 pct. van de gevallen guarandeerde Buguet de gelijkenis. Die dus kwam klagen, behoorde tot de 25 pct. die mislukt waren. Niettegenstaande de „Revue Spirite" iedere maand een spiritistisch portret ten beste gaf, met een brief van dankbetuiging van den persoon, die daarin een zijner betrekkingen herkend had, zoo ging de recette toch niet best. Buguet verzon er dus wat anders op. Hij adverteerde dat men niet zelf behoefde te komen; het toezenden van het photographisch portret, benevens 20 fr., was voldoende. Nu ging de zaak beter; van heinde en verre zonden

1 Gazette des Tribinaux 4 et 5 Août 1875.

de dwazen hun portret met en benevens de 20 fr., waarom het eigentlijk te doen was [1]. Nadat het een geruimen tijd goed gegaan was, verscheen er een artikel in de „Tintamarra", waarin de geheele zaak voor bedrog werd uitgemaakt. Buguet liet daarop door een der medewerkers van de „Figaro", à raison van 300 fr., een artikel in dit blad schrijven, dat hoogst merkwaardig is, en waarin beweerd werd dat de schrijver, na alle mogelijke voorzorgsmaatregelen genomen te hebben, zelf een geesten-photogram had zien vervaardigen. Merkwaardig nu is het antwoord, door den schrijver als getuige in het proces Buguet gegeven.. Toen de rechter hem vroeg: „Maar gelooft gij dan aan het spiritisme?" gaf hij ten antwoord: „Me prenez-vous pour un imbécile? je savais qu'il y avait un truc."

Wanneer men de geschiedenis van een groot aantal wonderverhalen nagaat, stoot men zeer dikwijls op dergelijke schrijvers, „qui savaient qu'il y avait un truc." Het artikel van de „Figaro" miste evenwel zijn doel. De parijsche politie, wier aandacht sedert lang op dit bedrog gevestigd was, kwam eindelijk tusschen beide.

Op zekeren dag kwam de commissaris van politie, vergezeld van den inspecteur, die aan de préfecture de police belast is met het doen van photographische waarnemingen, bij Buguet om een portret te laten maken van zijn vader, die sedert eenige jaren overleden was. Buguet verklaarde zich hiertoe bereid en begon eenige kunsten te maken om de geesten op te roepen. Daarop begaf hij zich in de donkere kamer en kwam weldra terug met de geprepareerde glasplaat. De commissaris van politie vroeg hem nu, of er op die glasplaat niet reeds iets stond. Buguet verzekerde dat dit heusch het geval niet was. De commissaris maakte zich daarop bekend en gelastte den inspecteur de plaat te onderzoeken. Toen deze nu de glasplaat onderzocht,

1 Paleis van Justitie n°. 29, 30 en 32. 1875.

vond hij dat er zich reeds iets op bevond, en toen dit beeld, zooals men het noemt, opgehaald was, bleek het dat er zich reeds t w e e geesten op bevonden.

Het atelier van Buguet werd daarop onderzocht en een ledenpop met ruim 300 verschillende plaatjes gevonden, die, zooals Buguet zelf ter terechtzitting bekende, tot het vervaardigen der geesten gediend hadden.

Nu is het geen kunst om spirit photos te maken, maar wel om ze niet te maken. Vuile, oude glazen, slechte chemicalien, vuile vingers op de glazen, geven wolken en vlekken, waaruit de phantasie zeer gemakkelijk een geest kan zamenstellen. Ieder photograaf heeft wel eens op een oud glas, dat op nieuw gebruikt werd, het vorige portret (zij het dan ook zeer onduidelijk) zien terug komen. Door deze eerste wijze kan men dus zoowel den photograaf als den persoon, wiens portret gemaakt wordt, beet nemen.

Ziedaar eenige voorbeelden dezer eerste methode.

De tweede wijze is door de camera eenigszins te verplaatsen, waardoor men den persoon met zijn eigen geest photographeert, waarvan ik u ook hier eenige voorbeelden kan laten zien. Insgelijks kan men dit zelfde verkrijgen, wanneer de persoon, die gephotographeerd wordt, eerst even gaat staan en dan zitten of omgekeerd, waarvan men hier eenige voorbeelden ziet.

De derde en mooiste wijze om spirit photos te maken is om den geest even te laten verschijnen, waarvan wij hier eenige voorbeelden zien [1].

De vierde wijze, en deze is bijna voor geen ontdekking vatbaar, is om het negatief in de donkere kamer gedurende eenige oogenblikken tegen een ander negatief te houden en er dan het licht op te laten schijnen, op welke wijze deze laatste photogrammen verkregen zijn.

---

1 Zie titelplaat.

Het zien, hooren en converseren met geesten is geen physiologisch, maar een pathologisch verschijnsel, dat zooals algemeen bekend is, in de meeste koortsachtige ziekten voorkomt. Minder algemeen bekend is het dat dezelfde verschijnselen ook in koortsvrijen toestand voorkomen en dan den naam van hallucinaties dragen.

Een merkwaardig geval van geesten zien is de overbekende ziektegeschiedenis van Nicolaï, een beroemd boekhandelaar te Berlijn, schrijver van verschillende werken en vriend van Lessing. Deze ziektegeschiedenis die door Nicolaï aan de Berlijnsche academie is ingediend, bevat het verhaal van een toestand, die hem eenige jaren vroeger op de grenzen der waanzinnigheid bracht, zonder dat hij echter daartoe verviel.

Nicolaï dan gevoelde zich, tengevolge van verschillende oorzaken — waaraan ook de staatkundige gebeurtenissen van dien tijd haar deel hadden — afgemat.

Ook zijn lichaam leed daaronder. — Op den 24sten Februari 1791, 's morgens 10 uren, terwijl hij zich met zijne vrouw en een vriend des huizes in een vertrek bevond, zag hij plotseling op geen tien schreden afstands van zich, den geest van een afgestorvene staan. Hij wees er op en vroeg aan zijne vrouw of deze ook het verschijnsel zag. Natuurlijk zag noch deze noch de vriend, iets. De geest verdween, doch kwam 's middags weer terug. Twee uren later voegden zich daarbij nog geesten van andere personen, die door de kamer wandelden, maar van den eerst verschenen stilstaanden geest geen notitie namen. Eenige z. g bloedzuiverende geneesmiddelen, door den geneesheer voorgeschreven, werden zonder eenige vrucht aangewend.

Van dien eersten dag af bleven nu de geestverschijningen voortduren. Waar Nicolaï zich ook bevond, in zijn eigen huis of in een vreemd huis, in gezelschap of alleen, overal volgden zij hem. Zij wisselden echter op de bontste wijze af, mannen en vrouwen, eenige te paard of van honden vergezeld.

Zij verdrongen elkander soms als de voorbijgangers op een markt, spraken echter in den eersten tijd geen woord en met Nicolaï zelven schenen zij zich in het geheel niet te bemoeien.

Dit duurde vier weken lang. Toen hoorde Nicolaï hen voor het eerst spreken en eenige spraken ook hem aan. Onder die geesten trouwens waren vele met hem bevriende personen, deels lang overleden, deels op verren afstand wonende. Hun onderhoud was dan ook geenszins onaangenaam; integendeel zij spraken zeer verstandig; en eenigen trachtten Nicolaï te troosten over de ondervonden teleurstellingen. Hij zelf hield deze verschijnselen voor hetgeen zij waren, voor gewrochten zijner verbeelding; wel verre van er zich door te laten misleiden, bestudeerde hij ze, om zoo te spreken en van tijd tot tijd kon hij er zelfs met zijne vrouw en den geneesheer over schertsen. Toch waren zij hem hoogst lastig en in weerwil van alle redeneering gelukte het hem niet de geesten te verbannen. Eindelijk nadat die toestand ongeveer twee maanden geduurd had, besloot de geneesheer een ander middel aan te wenden. Zes bloedzuigers werden aan een ver van het hoofd verwijderd deel geplaatst. Op het oogenblik dat dit geschiedde, wemelde het vertrek van allerlei menschelijke gestalten. Weldra echter begonnen deze zich langzamerhand te bewegen, hunne kleuren verbleekten, hunne aanvankelijk zeer duidelijke omtrekken werden onbepaalder, nevelachtig en eindelijk verdwenen ze om nooit weer terug te keeren.

Wat aan Nicolaï, in weerwil van alle redeneering niet gelukt was, hadden een half dozijn bloedzuigers gedaan!!!

Prof. Harting, aan wiens artikel over Hallucinaties en verwante verschijnselen in het Album der Natuur van 1873 (1) wij het bovenstaande geval ontleenen, voegt er tot opheldering bij:

„Dit geval leert ons niet alleen hoe krachtig de invloed van

1 pag. 180.

de eene of andere verwijderde, lichamelijke stoornis op de hersenen en daardoor op de verbeelding kan zijn, maar het vergunt ons tevens een blik te werpen op den zielstoestand van zulke personen die, minder helder denkend dan Nicolaï, dergelijke verschijnselen voor waarheid houden. De duizenden heksenprocessen, zich grondende op de bekentenissen der ongelukkigen zelven, afgelegd in het aangezicht van een gruwelijken dood, zijn daar ten bewijze van de vastheid der overtuiging, waarmede zulke visioenen voor waarheid werden gehouden.

En hoe die overtuiging zich ook aan anderen kan mededeelen, daarvan geeft de geschiedenis van Jeanne d' Arc een voorbeeld en nog in de vorige eeuw vond de bekende Swedenborgh bij zeer velen een volkomen geloof. Ja zelfs in onze verlichte 19e eeuw ontbreekt het gelijk men weet, niet aan degenen die in zulke visioenen openbaringen eener hoogere geestenwereld zien."

Om evenwel een verband te vinden tusschen de visioenen van Nicolaï en het photographeren van geesten was voorbehouden aan den bekenden Alfred Russel Wallace. [1] Wallace beweert nl. dat indien ten tijde van Nicolaï de photographie reeds bekend geweest ware, het dan mogelijk zou geweest zijn de geesten, die Nicolaï zag, te photographeren.

Indien dit nu Wallace ernst is, mag hij ook niet twijfelen aan het verhaal van den baron von Munchhausen, dat deze zijn geweer afgeschoten heeft met het vuur dat hij uit zijn oog sloeg; beide toch zijn subjectieve verschijnselen, die ten onrechte voor objectieve gehouden worden.

Wanneer wij nu de twee vormen van het bijgeloof onzer dagen nog eens recapituleren, dan zien wij dat het spiritualisme niets anders is dan het ontkennen der algemeene physische eigenschappen der lichamen en van de algemeene natuurwetten. De

---

1 Eine Vertheidigung des modernen Spiritualismus von Alfred Russel Wallace. Leipzig 1875, pag. 67.

physische manifestatien worden gezegd voortgebracht te worden zonder dat aan den verkregenen arbeid een evenredig stofverbruik ten gronde ligt.

Het meest bekende verschijnsel hiervan is de z. g. tafeldans. Om een einde aan deze dwaasheid te maken, heeft prof. Faraday het volgende instrument geconstrueerd, waarin men niet weet wat meer te bewonderen, de hooge eenvoud of de groote doelmatigheid. [1]

Twee stukken bordpapier, twee spelden, twee potlooden en twee elastieke bandjes, benevens een dun latje in den vorm van een wijzer gesneden. Ziedaar de geheele toestel.

Het eene stuk bordpapier, waarvoor wij hier een dun plankje genomen hebben, wordt op de tafel gelegd en de beide potlooden, die hier door ronde stokjes vervangen zijn, er op geplaatst op eenigen afstand van en evenwijdig aan de beide zijden.

De beide elastieke bandjes worden nu, nadat het tweede stuk bordpapier, dat hier insgelijks door een plankje vervangen is, op de rolletjes geplaatst is, over de beide plankjes heen gespannen, zoodat ze de beweging wel beperken maar niet beletten. De eene speld wordt in het onderste plankje gestoken en een gedeelte van het bovenste plankje daar ter plaatse weggenomen; de 2e speld wordt verder naar achteren in de bovenste plank bevestigd. Aan deze twee spelden nu, wordt de wijzer bij wijze van hefboom aangebracht met het draaipunt op de onderste en met zijn vast punt op het bovenste plankje. Komt nu inderdaad de beweging uit de tafel, dan blijven de plankjes in rust en volgt de wijzer de beweging der tafel. Verlangt men dus dat de tafel naar rechts zal gaan en komt de beweging uit de tafel, dan zal de wijzer dus insgelijks de beweging naar rechts meê maken. Wordt daarentegen de beweging veroorzaakt door de handen, die op de tafel geplaatst zijn, en wordt dus alléén het bovenste plankje

1 Athenaeum July 2, 1853.

in beweging gebracht, dan zal natuurlijk de wijzer tegenovergestelde bewegingen maken, zooals wij dan nu ook hier zien gebeuren.

En wat is nu het merkwaardigste van dezen indicator van prof. Faraday? Indien de personen die de tafel laten draaien, onbekend zijn met de werking van den indicator en deze wordt daarentegen door een anderen persoon waargenomen die buiten den kring zit, dan ziet deze voordat de tafel zich in eene aangegevene richting gaat bewegen, den wijzer naar de tegenovergestelde zijde afwijken.

Maar indien daarentegen de personen die de tafel wenschen te laten draaien, bekend zijn met de wijze waarop de zijdelingsche drukking der handen wordt aangegeven, dan blijft alles in rust zoolang zij slechts den wijzer in het oog houden; wordt de wijzer evenwel aan hunne oogen onttrokken, dan beginnen de bewegingen op nieuw. Gelukkig dat de vorige spreker als onderwerp zijner verhandeling het ruggemerg gekozen had; door de toen verklaarde reflexbewegingen wordt het geheim van den tafeldans opgelost. Door het drukken op de tafel ontstaat een eigenaardig gevoel in de vingers, dat langs de gevoelszenuwen naar het ruggemerg wordt voortgeleid en in het ruggemerg zooals wij toen gezien hebben, aan de beweegzenuwen wordt meê gedeeld zonder dat het als bewuste gewaarwording tot de hersenen doordringt. Houdt men daarentegen den blik op den wijzer gevestigd, dan worden daardoor de wilszenuwen geprikkeld en de reflexbeweging onderdrukt. Wat de spr. ons toen zoo duidelijk verklaard heeft, zien wij dus hier door een voorbeeld opgehelderd.

Is men in de wetenschap eenmaal van den rechten weg afgedwaald, dan gaat het niet zoo gemakkelijk om er weer op terug te komen en van hen die de wonderen van den tafeldans gezien hadden, zonder de controle proef van prof. Faraday daarop toe te passen, (zonder welke controle de proef volstrekt niets beteekent,) hoorde men dan ook al spoedig (de overdreven personen

laten wij hier buiten beschouwing) dat dit was: *a slight indication of a new force.*

En natuurlijk werd deze nieuwe kracht gevonden en kreeg den naam van *psychische*, *zenuw of levenskracht* en wel van William Crookes, lid van het K. Genootschap te London. Ofschoon de kunststukken van den heer Crookes slechts aan weinige natuurkundigen bekend zijn, zoo heeft de naam van den heer Crookes toch, ofschoon geheel ten onrechte, als banier voor de Spiritualisten dienst gedaan. Ik zeg geheel ten onrechte, want het grondbegrip van de spiritualistische manifestaties] is dat aan den uitgeoefenden arbeid geen evenredig verbruik van kracht ten gronde ligt, met andere woorden: dat de wet van het behoud van arbeid op de spiritualistische manifestaties niet van toepassing is. Doch nu verklaart de heer Crookes op pag. 32 van zijne verhandeling, die hij voor de Royal Society bestemd had, doch die uit naam van die geleerde vereeniging door den secretaris prof. Stokes te recht geweigerd werd, uitdrukkelijk het volgende: [1]

„Daar ik vast overtuigd ben dat er onmogelijk een of andere vorm van kracht te voorschijn gebracht kan worden, zonder aanwending van een evenredig deel eener andere kracht waaraan in dit geval de uitgeoefende arbeid kon worden toegeschreven.” En omdat Crookes nu niet vinden kon aan welke kracht de verrichte arbeid moest worden toegeschreven, zoo heeft hij voorgesteld deze onbekende kracht, *vitale of zenuw of wel psychische kracht* te noemen, alsof door dit woord iets verklaard wordt.

Zooals ik reeds gezegd heb, is de naam van Crookes, ofschoon geheel ten onrechte, de banier der Spiritualisten, en zooals in de metaphysica steeds het autoriteitsgeloof een groote rol speelt, zoo wordt aan ieder die niet aan de wonderen gelooven wil, de

---

1 An Experimental investigation of a new Force by Mr. W. Crookes, F. R. S. — Quarterly Journal of Science July 1871.

naam van William Crookes voorgehouden. Daarbij wordt dan steeds de heer Crookes voorgesteld als een der grootste geleerden van Engeland en op één lijn genoemd met prof. Faraday, Tijndal enz. enz.

Nu is niets minder juist dan dit en de heer Crookes, aan wiens verdienste als ontdekker van het Thallium, voor welke ontdekking hij tot lid der R. S. benoemd is, niemand te kort zal doen, is niets meer dan een hoogst eenvoudige chemicus, aan wien volgens getuigenis zijner eigen collega's de breede basis van algemeene kennis ontbreekt en die op het gebied der physiologie geheel en al vreemdeling is. [1]

En wat zijn nu de kunststukken door het medium Home aan den heer Crookes vertoond? Het eerste kunststuk ziet men hier afgebeeld. Op dit plaatje zit Home met een harmonium onder tafel en houdt dit instrument met eene hand vast. Het instrument wordt nu bespeeld, doch volgens prof. Carpenter is dit een toer, die in Engeland door de goochelaars veelvuldig op de boerenkermissen vertoond wordt.

De tweede goocheltoer is echter nog veel merkwaardiger. Aan een grooten drievoet wordt een veêrbalans bevestigd, waarop van onderen een plank met haar eene einde rust, terwijl het andere uiteinde steunt op eene tafel, waaraan Home, wiens handen en voeten worden vastgehouden, gezeten is. De veêrbalans wordt nu in beweging gebracht en de wijzer maakt golvende bewegingen op en neder. En op deze waarachtig kinderachtige waarneming, die volstrekt niets anders bewijst, dan hetgeen iedereen weet, dat de wijzer van een veêrbalans op en neer kan gaan, steunt Crookes de ontzettende bewering, dat de wetten der zwaartekracht door de mediums kunnen opgeheven worden, en geeft ons nog bovendien op den koop toe eene

1 Quarterly Review. Spiritualisme and its recent converts, pag. 343. 1871.

zenuwkracht, zonder daar verder eenige verklaring aan toe t voegen.

Aangezien we spoedig de kunststukken van den heer Crookes in het Nederlandsch vertaald zullen zien, zoo wil ik, alvorens van dit punt af te stappen, er nog de aanmerking van prof. Czermak bijvoegen: „wie proefnemingen, zooals die van Crookes, zonder eenige contrôle proef, voldoende schijnen", die staat op „een zoo kinderlijk standpunt van gebrek aan alle oordeelsver- „mogen op natuurwetenschappelijk gebied, dat hij geen recht „heeft om over zulke zaken meê te praten [1]."

En is nu de heer Crookes de eerste en eenige persoon in de geschiedenis, die in het menschelijk lichaam een zoo hoogst buitengewone kracht ontdekt heeft, die met alle andere natuurwetten in strijd is? Volstrekt niet. Reeds in de 17de eeuw hadden zich hier en daar personen voorgedaan, die beweerden in het bezit te zijn van buitengewone krachten, waardoor ze in staat waren sommige of alle ziekten te genezen, verloren voorwerpen terug te vinden, de toekomst te voorspellen enz. enz.

De verschillende waarnemingen hiervan werden echter tot een stelsel vereenigd door Frederik Anton Mesmer, geboren te Weiler in 1734, die, na onder onze groote landgenooten Baron van Zwieten en de Haan aan de Weener Hoogeschool in de geneeskunde gestudeerd te hebben, aldaar in 1766 tot doctor bevorderd werd, na verdediging van een proefschrift *over den invloed der planeten op het menschelijke lichaam* [2].

Het geloof aan den invloed der planeten op het menschelijke lichaam is ook al den weg van alle dwaasheid opgegaan, en het eenige spoor dat ik er nog van heb kunnen ontdekken, is dat sommige menschen alleen hunne haren laten knippen met wassende maan. Sic transit gloria mundi!

---

1 Wetenschappelijke bladen 1873.

2 Prof. Wunderlich. Geschiedenis der geneeskunde pag. 218.

Van 1773 tot 1778 vertoonde Mesmer zijne kunsten te Weenen waar hij van de zijde van pater Hell, professor in de sterrekunde, doch hoofdzakelijk van onzen beroemden landgenoot, den grooten natuur- en geneeskundige Ingenhousz, zooveel tegenstand ondervond, dat hij genoodzaakt was Weenen te verlaten. In den aanvang had hij het metalisch magnetisme op de behandeling van zieken toegepast, totdat hij beweerde in zijn eigen handen een veel grooter kracht ontdekt te hebben.

Hij vestigde zich nu te Parijs en vond daar een publiek, dat beter voor zijn kunsten geschikt was en bestaande 1°. uit een groot aantal leerlingen, aan wie hij zijne stellingen verkondigde. De 10de stelling, waarin Mesmer de definitie geeft van hetgeen hij onder dierlijk magnetisme verstaat, boezemt ons op dit oogenblik het meeste belang in. [1]

10e. La propriété du corps animal, qui le rend susceptible de l'influence des corps célestes et de l'action réciproque de ceux qui l'environnent, manifestée par son analogie avec l'aimant, m'a déterminé à la nommer: *Magnétisme animal.*

In de tweede plaats vond hij eene zeer voordeelige clientèle daar al de dames van het hof, ziek of niet, zich door Mesmer lieten behandèlen. De behandeling bestond in het toedienen van het fluide magnétique animal, verzameld in zijne z. g. bassins, doch dit fluide was zoo fijn dat het door geen enkel zintuig kon worden waargenomen. Tengevolge van de overprikkeling waarin de p verkeerden, ontstond er bij eenige dames hoest, krampen en zelfs stuipen, alle welke verschijnselen de vorige spreker ons als reflexwerking heeft doen kennen.

Wanneer er nu maar een der dames goed aan den gang ging, volgden de overigen van zelf, even als een zich vervelend individu een geheel gezelschap aan het geeuwen kan maken door het maar een paar maal voor te doen. Ook het geeuwen heeft

1 Mémoire sur la découverte du magnétisme. Paris 1779.

de vorige spreker ons als een reflexverschijnsel leeren kennen.

Op deze stuiptrekkingen nu baseerde Mesmer zijne geneesmethode, deze kunstmatig opgewekte stuipen moesten alle mogelijke kwalen genezen.

Dat Mesmer zelf geen geloof sloeg aan de verzekeringen die hij aan zijne patienten gaf, mag men daaruit opmaken, dat de man die het geneesmiddel voor alle kwalen bezat, toen het onderzoek begon door de Académie de médicine ingesteld om de waarde van het dierlijk magnetisme of mesmerisme te leeren kennen, voor herstel zijner gezondheid te Spa de baden gebruikte. Eindelijk verscheen het rapport der commissie door Baillij opgesteld en waarin al de onzin en de bedriegerijen op zeer duidelijke wijze werden aangetoond.

Op last der Parijsche politie werden de salons matelassés van Mesmer, die langzamerhand bij het volk den naam van „enfers à convulsions" hadden gekregen, gesloten.

Wat hierna het oordeel over Mesmer moet zijn, kan iedereen begrijpen; om het nu evenwel niet al te erg te maken, zullen wij het woord geven aan een zijner volgelingen, nl. aan Dr. Alphonse Teste: [1]

„Dieu sait si Mesmer ajoutait foi lui-même aux promesses qu'il faisait à ses malades; mais si l'Allemagne a poussé l'ingratitude au point de ne vouloir reconnaître, en lui qu'un charlatan éhonté et cupide, nous sommes presque tentés aujour d'hui tout magnétiseurs que nous sommes, d'associer notre jugement à celui de ses compatriotes."

De daarop gevolgde fransche revolutie maakte aan al deze dwaasheden een einde, Mesmer zelf ontkwam slechts met moeite aan de guillotine, vluchtte naar Zwitserland, waar hij in 1815 als vergeten burger overleed.

Zoodra de wereld weer tot rust gekomen was, stak evenwel

---

1 Manuel pratique de Magnétisme animal par Alph. Teste. Paris 1840. pag. 9.

zooals altijd het bijgeloof het hoofd weer op. Men wist van de fransche academie te verkrijgen dat het dierlijk magnetisme nogmaals aan een opzettelijk onderzoek zou worden onderworpen; daar men voorgaf dat door het verschijnsel van het kunstmatige somnambulisme, de geschiedenis van het dierlijk magnetisme eene nieuwe phase was ingetreden. En inderdaad was dit het geval en zelfs de wetenschap had daardoor gewonnen; want men begreep nu toch dat het fluide universel, waardoor de planeten invloed uitoefenden op het menschelijk lichaam, wat al te gek geweest was en het werd vervangen door een fluide nerveus, dat alleen in het menschelijk lichaam gezeteld was en van het eene menschelijke lichaam niet alleen op het andere werkte maar ook op dieren. Het meest bekènde voorbeeld daarvan was de kip. In het jaar 1646 was te Rome een werk verschenen van den beroemden Jesuit Athanasius Kircher, getiteld: „Ars magna lucis et umbrae," waarin hij een proef meedeelt door hem genoemd „experimentum mirabile de imaginatione gallinae." [1]

Hij bond eerst de pooten van het hoen met een smalle band bijeen en legde het dier op de tafel, waar het naar korter of langer schreeuwen en omspartelen eindelijk tot bedaren kwam, „even alsof het, zegt hij, bij het vruchtelooze van zijn pogingen aan de vlucht wanhopend zich der willekeur des overweldigers prijs gaf." Daarop trok Kircher in schuinsche richting, van bij de beide oogen uitgaande, twee rechte krijtstreepen, maakte daarop de band los en zag nu hoe het hoen, hoewel het nu geheel vrij en ongehinderd was, onbeweeglijk bleef liggen, zelfs als hij het poogde op te jagen. Op grond daarvan beweert Kircher nu, dat de krijtstreep door het dier, tengevolge van zijne levendige verbeeldingskracht, in welker bezit de hoenderen zich naar zijne meening verheugden, voor een

---

1 Een exemplaar van dit werk bevindt zich in de stadsbibliotheek te Amsterdam.

band werd gehouden, waarmeê het evenzoo gebonden was als aan zijn voeten, niettegenstaande deze geheel los en van elke band bevrijd waren. Prof. Czermak [1] nu heeft aangetoond dat en het binden en het trekken van de streep geheel overbodig zijn, dat dus hetgeen hij de hocus pocus van Kircher noemt, overbodig is. Wanneer men de kip op tafel legt en stevig met de linkerhand vasthoudt en dan hals en kop naar voren uitrekt en het dier gedurende eenigen tijd bevestigd houdt, blijft het even stil en onbeweeglijk liggen als in het eerste geval, zooals men hier bevestigd ziet. Van het werk van Kircher verscheen in 1675 eene uitgave te Amsterdam; dat nu in 1876 de goochelaars in ons land het magnetiseren van kippen als iets nieuws komen vertoonen, is nog al zonderling.

Wij hebben dus hier reeds een voorbeeld van z. g. somnambulisme gezien ontdaan van alle hocus pocus.

In 1837 bracht de Commissie uit de Academie een rapport uit, waarbij voorgesteld werd het onderzoek nog gedurende eenigen tijd voort te zetten, doch waarin reeds uitdrukkelijk geconstateerd werd dat een volkomen vast en constant verschijnsel, waardoor men den somnambulistischen toestand bepaald kon onderscheiden, niet gevonden was. Nog gedurende 9 jaren werd het onderzoek voortgezet, doch in de vergadering van den 1sten Oktober 1840, après bien des épreuves dont ni Berna, ni Biermann, ni Hublier, les princes du magnétisme, d'alors ne purent sortir vainqueurs, l'académie a décidé qu'elle ne répondrait plus aux communications sur le magnétisme animal et qu'il n'y avait pas lieu de décerner le prix Burdin. En om het nu voor iedereen duidelijk en verstaanbaar te maken, voegt de verslaggever in de dictionaire de l'académie er bij: C'est ainsi que l'académie des sciences regarde comme non avenues les communications

---

1 Ueber hypnotismus bei Thieren. Gartenlaube 1873.

relatives à la quadrature du cercle et au mouvement perpétuel. En hiermede was het dierlijk magnetisme officieel dood en begraven, doch zie het volgende jaar steekt het op nieuw, zij het dan ook onder een veel schuldeloozer vorm, het hoofd weder op en heet thans Hypnotisme van het grieksche woord ὕπνος dat slaap beteekent of Braidisme, volgens zijn waarnemer den schotschen chirurg. M. Braid, die tijdens het bijwonen van eene mesmerische voorstelling door den magnetiseur Lafontaine, op de gedachte kwam, dat hetgeen men, zooals wij reeds gezegd hebben, aan een fluide magnétiqùe nerveux toeschreef, wel eens niets anders kon zijn dan het eenvoudig gevolg van de ingespannen afgetrokkenheid, die bij hen, met wie men de proeven nam, veroorzaakt werd door de eentoonige handelingen van den magnetiseur.

Ook dit zullen wij door een voorbeeld bij dieren ophelderen. — Wie heeft er wel eens gehoord van het magnetiseren van kreeften? — Wanneer men een kreeft met de eene hand vasthoudt en het dier dan magnetisch met de andere hand, van den staart naar den kop strijkt zonder daarbij den rug aan te raken en bij het teruggaan de hand op een grooteren afstand beweegt, dan wordt het dier langzamerhand rustig en laat zich op den kop stellen, waarbij hem dan zijn voorhoofdsuitsteeksel en zijne beide naar binnen gebogen scharen tot steunpunt dienen. In deze vreemde onnatuurlijke houding blijft het dier onbeweeglijk staan, tot men het door strijken in de tegenovergestelde richting ontmagnetiseert, waarop het zich weer begint te bewegen, 't evenwicht poogt te verliezen, eindelijk omvalt en wegkruipt. Wanneer men nu dit hoogst merkwaardig verschijnsel op deze wijze aanschouwt, dan zoude iedereen toch zeker geneigd zijn te zeggen, „ja daar zit toch wel wat in"; wat er in zit daarover is men het dan minder eens. Doch even als alle andere kunsten, die wij tot nog toe behandeld hebben, zit ook hier niets in. Wanneer wij nu b. v. dezen kreeft nemen, zullen wij

dien zonder eenige hocus pocus even netjes op den kop zetten als zijn collega.

Evenzoo gaat het met het ontmagnetiseren, doch in plaats daaraan nu onzen tijd te wijden, zullen wij liever de kreeften, die wij hier in dit mandje hebben, liever allen op den kop zetten zonder magnetische kunsten, ten einde door de aanschouwing daarvan het belangrijke dezer proef nog duidelijker in het licht te stellen. Evenzeer als wij nu het bewijs geleverd hebben, dat bij het magnetiseren van kreeften gerust de geheele hocus pocus kan worden weggelaten, zoo leverde Braid het bewijs dat dit bij het z. g. magnetiseren van menschen evenzoo overbodig is. Had dus het somnambulisme ons reeds verlost van het fluide universel, het hypnotisme verloste ons van het fluide nerveux magnétique en bracht de zaak terug tot haar waar standpunt, namelijk overspanning der verbeelding en afmatting van het gezichtsorgaan.

Braid begon met het bewijs te leveren dat de z. g. magnetiseur geheel overbodig was, door zijne p. in den door hem aldus genoemden hypnotischen toestand te brengen, door hen gedurende korteren of langeren tijd op een glinsterend voorwerp te laten staren en hen te verzoeken daarbij hunne gedachten te bepalen. Dit voorwerp nu kan of door de p. in de handen worden gehouden of met een band aan het voorhoofd worden bevestigd, zooals Demargay en Giraud-Teulon gedaan hebben.

Deze wijze nu om een soort kunstmatigen slaap voort te brengen, staat in de wetenschap volstrekt niet op zich-zelf. Even als men in Holland de kinderen in slaap maakt door wiegen, dat is afmatting van het spiergevoel, en door het zingen van een eentoonig lied, dat is afmatting van het gehoororgaan, evenzoo maken de Normandische moeders de kinderen in slaap door het ophangen van een glinsterend voorwerp in de wieg. Dat kinderoogen bizonder aangetrokken worden door alles wat glinstert, is een algemeen bekende daadzaak. Wat men dus

hier in Holland verkrijgt door afmatting van het spiergevoel en van het gehoor, verkrijgen dus de Normandische moeders door afmatting van het gezichtsorgaan. Doch het hoofdmoment bij deze vertooningen is de verbeelding. Giraud-Teulon en Demarquay, die voor hunne proefnemingen 18 personen gebruikten, konden slechts drie vrouwen in dezen zoogenaamden hypnotischen toestand brengen; de vierde, die aan vallende ziekte leed, kreeg reeds bij de eerste proef een aanval en werd dus verder met rust gelaten. De drie andere waren vrouwen, lijdende aan zenuwziekte en wel aan eene bepaalde zenuwziekte, als gevolg van organische veranderingen in het lichaam. De zenuwziekte nu, waaraan deze vrouwen lijdende waren, beschrijft men in het fransch volkomen te recht met de volgende woorden: tromper, se tromper, être trompé. Wat nu de verbeelding bij dergelijke vrouwen, wier zenuwgestel reeds zoo overprikkeld is, vermag, zal niemand verwonderen, die het volgende verhaal, in het werk van Gigot-Suard: „Les mystères du magnétisme animal et de la magie devoilés, ou la vérité demontrée par l'hypnotisme", gelezen heeft.

In 1750 kregen de geneesheeren te Copenhagen verlof om een ter dood veroordeelde, die op het rad sterven moest, door het openen der aderen te laten dood bloeden. Na hem geblinddoekt te hebben, werd hij geleid in het vertrek waar hij sterven moest en aan armen en beenen gelaten. Het bloed stroomt met een regelmatig geluid en weldra wordt de patient overvallen door koud zweet, stuipen, flauwte en na verloop van 2½ uur sterft hij. Doch zie: men had den man niet gelaten, maar alleen met een lancet in de armen en beenen geprikt, en het water, dat uit vier kraantjes vloeide, had het geluid nagebootst van het bloed, vloeiende in koperen bekkens. Waar de wetenschap ons leert, dat de verbeelding dergelijken invloed op het menschelijk lichaam kan uitoefenen, behoeven wij ons dus niet te verwonderen over een toestand, die zoo weinig bizonders

oplevert, dat hij door geen enkel verschijnsel gekarakterizeerd is, met andere woorden, dat men nooit met zekerheid kan zeggen, dat men met een echten en niet met een gesimuleerden hypnotischen toestand te doen heeft, zooals altijd op kermissen en in vertooningen het geval is.

Slechts zeer kort bleef Braid op den goeden weg om het werkelijk bestaan van zijne hypnotische toestanden, dat is de volkomen afhankelijkheid van den gehypnotiseerden mensch te bewijzen, en nam hij zijn toevlucht tot de phrenologie of kranioskopie.

De phrenologie is een eenigszins eenvoudigere dweeperij, die, insgelijks uit de natuurphilosophische school voortgekomen, haar ontstaan te danken heeft aan Joh. Joseph Gall, geboren in 1758. Omtrent de hersenen deed hij eenige onderzoekingen, die niet ongegrond waren. Hij ging van het denkbeeld uit, dat de verschillende vermogens en vatbaarheden van den geest hun voornaamsten zetel aan de oppervlakte der hersenen hebben, en meende uit de gesteldheid van den schedel, de uitpuilingen en verdiepingen daarvan, de ontwikkeling van de afzonderlijke deelen der hersenperipherie en daarmede de gesteldheid van den geest des persoons te kunnen kennen. Zijne voorlezingen over dit onderwerp, die hij reeds in 1791 te Weenen hield, werden verboden, waarop hij zich in 1805 naar Parijs begaf, waar hij in 1828 stierf. [1]

Wie nu uit de voordracht van dr. Dupont gehoord heeft hoe men er in geslaagd is zelfs de zenuwfibrillen waar te nemen en te meten, zal dus wel overtuigd zijn dat onze kennis van de hersenen tamelijk volledig is; trof men dus in de hersenen organen aan, die zich zoo sterk uitzetten dat ze in staat zijn de zeer dikke schedelbeenderen uit te zetten, dan zouden die toch ook wel waarneembaar zijn, vooral daar de verschillende

1 Prof. Wunderlich, Geschiedenis der geneeskunde, pag. 219.

organen voor de hoogst verschillende functien, die zij gezegd worden te beheerschen, toch zeer zeker dan ook wel eene verschillende zamenstelling zouden hebben. Braid nu beweerde dat hij door op de verschillende knobbels te drukken bij gehypnotiseerde personen de daaraan beantwoordende gewaarwording kon opmerken, b.v. de gedachte van moord, door op den moordknobbel, de gedachte aan diefstal door op den roofknobbel te drukken.

De beruchte verhandeling van prof. Barrett, dezen zomer in de B. Association gehouden, is deze vertooningen van Braid nog eens komen oprakelen.

Slechts een oogenblik heeft het Braidisme gebloeid, toen namelijk aan de fransche academie van wetenschappen door Velpeau, Broca, enz. verschillende ziektegeschiedenissen ingeleverd werden, waarin de personen of door het magnetiseren of door het z. g. biologeren ongevoelig gemaakt waren, wat ons, na hetgeen wij van den vorigen spreker hebben gehoord, volstrekt niet meer bovennatuurlijk kan of mag toeschijnen.

Zooals ik reeds gezegd heb, bestaat er geen enkel standvastig verschijnsel, waaruit wij kunnen besluiten dat of het magnetiseren of het hypnotiseren eene bepaalde verandering in het lichaam teweeg brengt. Daar men evenwel het bewijs hiervan moest leveren, heeft men zijn toevlucht genomen tot het vertoonen van verschillende kunstjes, die door de wetenschap thans ten volle verklaard worden uit de leer der reflexbewegingen, die ik na de voordracht van dr. Dupont gelukkig niet meer behoef te bespreken.

In de eerste plaats dan heeft men beweerd dat men een lichaamsdeel geheel ongevoelig kan maken. De wijze waarop men dat nu op de kermis vertoont is zoo laf, dat ik bijna verlegen ben om het hier te behandelen.

Men steekt namelijk een speld of naald in een huidplooi van den arm. Men neemt daartoe een plooi, die dus aan de basis

zeer smal is; steekt men daar nu een speld door, dan doorboort men slechts dit smalle stukje, laat men nu dit gedeelte los, dan zal de huid op deze wijze haar plaats hernemen, de verschillende vezelen der huid en van het onderhuidsche celweefsel schuiven dus als het ware langs de speld. Het beste kunnen wij dit bewijzen door het even te doen. Om nu de gedachte weg te nemen dat het iets bijzonders is, zal ik dezelfde kunst ook op den Amanuensis vertoonen.

Een tweede kunstje dat eveneens niets anders is dan het onderdrukken eener reflexbeweging, is het onbeweeglijk houden der oogleden, hetzij bij het maken van bewegingen voor de oogen, hetzij bij het invallen van sterk licht. Het bij reflex sluiten der oogleden is zeer zeker wel een der nuttigste reflexbewegingen in het geheele lichaam; nog slechts eenige jaren geleden had een der beste Engelsche scheikundigen daaraan het behoud zijner oogen te danken. Bezig zijnde met het nemen van proeven met een zeer gemakkelijk ontplofbare stof, zag hij plotseling in het kolfje een groote vlam, de kolf sprong met een hevigen knal aan stukken. De onderzoeker gevoelde een felle pijn in de oogen en dacht voor altijd blind te zijn. Hoe groot was evenwel niet zijne verwondering toen hij bespeurde dat hij onbewust de oogen gesloten had en dat de fijne glasdeeltjes die hem zooveel pijn veroorzaakten, slechts in de oogleden waren doorgedrongen [1].

Met eenige oefeningen nu kan iedereen zich de hebbelijkheid om ook deze reflexbewegingen te onderdrukken eigen maken, en wel op eene veel eenvoudigere wijze dan men oppervlakkig wel denken zou. Men behoeft daartoe slechts een punt te fixeren dat op een eenigszins verderen afstand gelegen is. We zullen dit kunstje ook even voordoen om U te overtuigen dat het niet moeijelijk is.

---

1 Quarterly Review, pag. 309.

Wat nu het onderdrukken van reflexbewegingen bij operaties aangaat, daarvan heeft de vorige spreker ons zoo veel verhaald en hetgeen daarbij plaats heeft zoo duidelijk verklaard, dat wij dit gerust stilzwijgend voorbij kunnen gaan, doch wil ik liever hier nog even vermelden, welk kunststuk men vroeger te baat nam, om de absolute ongevoeligheid eener somnambule te bewijzen.

Men gaf haar daartoe de polen eener galvanische batterij in de hand, nadat men te voren den stroom geopend had!!!

Nu blijft ons nog over de drie vormen die wij behandeld hebben gezamentlijk te beschouwen en wij ontmoeten ze dan op geneeskundig gebied. Het spiritualisme bezit zijne genezende mediums, het spiritisme boogt op mediums, die op onze rudimentaire spheer in verbinding staan met reeds overleden beroemde geneeskundigen, het dierlijk magnetisme wijst op zijn clairvoyante somnambules.

Deze drie verschillende soorten van onbevoegde uitoefenaren der geneeskunde verbazen de wereld door hunne geleerde adviezen en diepzinnige raadgevingen.

Wat nu het meest voor de hand ligt, namelijk om te onderzoeken hoe deze personen aan die geleerdheid komen, daaraan denkt niemand. Geheel anders is dit evenwel in de wetenschap het geval. Nog nooit is door eenig medium of somnambule iets vertoond, wat met het volgende verhaal kan wedijveren.

Een meisje van 25 jaar leed in een der parijsche hospitalen aan eene hevige koortsachtige ziekte. Gedurende de koortsverheffing hoorde men haar in vreemde talen lange redevoeringen houden, die men zoo merkwaardig vond, dat men ze opschreef terwijl zij ze voordroeg. Bij haar herstel kende zij, even als vóór hare ziekte, nauwlijks hare moedertaal; lezen en schrijven had zij nooit geleerd. En toch had zij gedurende hare ziekte lange redevoeringen gehouden, niet alleen in het latijn en grieksch, maar zelfs in het hebreeuwsch. Een nauwkeurig onderzoek was ook hier wederom in staat, even als altijd, het wonder op te heffen. Als kind van negen jaar was zij aangenomen door haar

oom, een zeer geleerd priester, die de gewoonte had na het eten in den gang, die langs de keuken liep, te wandelen en dan stukken uit zijne geliefkoosde schrijvers voor te dragen. In zijne boeken vond men dan ook de redevoeringen woordelijk terug. Die verschillende klanken dus, die zoo dikwijls haar gehoor getroffen hadden, waren in hare hersenen bewaard gebleven, en onder den invloed der ziekelijke hersenwerking had zij deze klanken herhaald. [1]

Had men dus hier geen nauwkeurig onderzoek ingesteld, de wereld ware alweer een wonderverhaal rijker.

Het eenige wat mij nu nog rest, is u de reden mede te deelen die mij tot de keuze van dit onderwerp geleid heeft.

Tijdens het meermalen ter sprake gebracht proces van Firman, Buguet en Lemeyrie heeft men gezegd dat het was: un procès au spiritisme à propos de quelques spirites, en ditzelfde heeft men gedurende het proces van den zich noemenden „Doctor" Slade te London herhaald.

Bij het eerste proces heeft de beroemde advocaat Lachaud het Openbaar Ministerie er opmerkzaam op gemaakt, dat, indien het er om te doen was het spiritisme te dooden, men op den verkeerden weg was, want dat de vervolgden door hunne geestverwanten als martelaars zouden worden aangezien. Naar mijne bescheidene meening is dit laatste gedeelte volkomen juist, maar dan staat daartegenover ook, dat op eene vereeniging zooals deze de plicht rust om dergelijke zaken te behandelen en onder de oogen van het publiek te brengen, niet door eene apodictische veroordeeling, maar door het licht der wetenschap op de verschillende spookgestalten te doen schijnen, gedachtig aan de fransche spreuk: „Le Jour dissipe les fantômes puisqu'il les éclaire."

---

1 Dictionnaire de médicine et de chirurgie pratiques.

